מנורת המאור — חנוכה

הלכות חנוכה

בחמשה ועשרים בכסלו ימי חנוכה אינון, וגרסי' בפ' במה מדליקין בעשרים וחמשה בכסלו יומי חנוכה אינון דלא למספד בהון ולא למגזר בהון תעניתא. כשנכנסו יונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה יד חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן, שהיה חתום בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא כדי להדליק יום אחד בלבד, ונעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום שמונה ימים טובים, פי' בהלל והודאה, אבל מותרים הם בעשיית מלאכה. וכתב הר' מאיר מרוטנבורק שרוב הסעודות שמרבים בהם הם סעודות הרשות, שלא קבעום אלא להלל ולהודות ולא למשתה ולשמחה. ואין מספידין בהם אלא לחכם עד שיסתם הגולל, ואין גוזרים בהם תענית. דתנן במס' תעניות אין גוזרין תענית על הצבור בראש חדש ובחנוכה ובפורים. וגרסי' במ' ראש השנה מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד, וירד ר' אלעזר ורחץ, ואמ' להם ר' יהושע, צאו וראו והתענו על מה שהתעניתם. וגרסינן במדרש מאי חנוכה, חנו בכ"ה בכסלו.

וחייב כל אדם אחד ואחד מישראל להדליק נרות בשמונה לילות של חנוכה, הואיל ואירע הנס בנרות, כדי להזכיר הנס. וצריך כל אדם ליזהר בהן מאד. ואפי' עני הנוטל צדקה מישראל, שואל צדקה או מוכר כסותו וקונה שמן להדליק נר של חנוכה. והזהיר בהם יהיו לו בנים זכרים עוסקים בתורה, שנא' (משלי ו, כג) כי נר מצוה ותורה אור. וידליקם על הסדר הזה. ידליק בלילה הראשונה נר אחד, ובלילה השנית שתי נרות, ומדליק ועולה עד תשלום שמונה לילות בשמונה נרות. דתניא בית הלל אומ' יום ראשון מדליק אחד, מכאן ואילך מוסיף והולך. טעמיהו דבית הלל כנגד הימים היוצאים, אי נמי כנגד מעלין בקדש ולא מורידין. ובית שמאי אומרים, יום ראשון מדליק שמונה, משם ואילך פוחת והולך, וטעמיהו כנגד פרי החג.

וצריך להדליק אותם אדם בן דעת ובן שלש עשרה שנה ויום אחד ומעלה. דתניא הדליקה חרש שוטה וקטן לא עשה ולא כלום. אבל מדליקין אותם נשים, ומוציאין אחרים ידי חובתן, מפני שהם חייבין במצותיה, ותניא אשה ודאי מדליקה, דאמ' ר' יהושע בן לוי נשים חייבות בנר חנוכה, שאף הן היו באותו הנס.

וחייב המדליק אותה בלילה הראשונה לברך שלש ברכות. ואלו הן, בא"י אמ"ה אקב"ו להדליק נר של חנוכה, בא"י אמ"ה שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בא"י אמ"ה שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה. והרואה אותה בלילה ראשונה, מברך שתים, שעשה נסים לאבותינו וכו' ושהחיינו וכו', ומכאן ואילך מברך המדליק שתים, להדליק נר של חנוכה ושעשה נסים, והרואה אותה מברך אחת, שעשה נסים וכו'.

מקום הנחתה. צריך להניח אותה בטפח הסמוך לפתח משמאל, כדי שתהא נר חנוכה מימין ומזוזה משמאל. וכתב אבי העזרי שאם אין מזוזה בפתח מניחה מימין. היה דר בעליה, מניח אותה בחלון היוצא ברשות הרבים. הניחה למעלה מעשרים אמה פסולה, כסוכה ומבוי. היה תופש נר חנוכה בידו ועומד, לא עשה ולא כלום. מאי טעמא, הרואה אותו יאמר לצרכו הוא דנקיט לה. הדליק שלא במקום הנחתה, והוציא למקום הנחתה, לא יצא, מפני שצריך להדליק אותה במקום הנחתה, דתניא הדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא עשה ולא כלום, שההדלקה עושה מצוה ואין הנחה עושה מצוה. וצריך שיהיה בנר שמן שיעור שידליק מאחר שקיעת החמה עד כחצי שעה מן הלילה, אבל לא ידליק ויתן שמן בנר אחר כך.

בית שיש לו שני פתחים משתי רוחות, צריך להדליק נר חנוכה בשניהן. גזירה שמא יראה אדם אותו פתח שלא הדליק בו ויחשוד אותו ויאמר כמה זה מזלזל במצות. אבל אם היו הפתחים מרוח אחת, אינו צריך, אלא מדליק בפתח האחד ודיו.

זמן הדלקתה, מיד אחר שקיעת החמה עד כחצי שעה מן הלילה, שאז העם עוברים ושבים, ויתפרסם הנס. ופסקו התוספות שבזמן הזה אין לדקדק להדליק אותה באותו הזמן שפסקו חכמים, שלא נתנו אותו להם אלא בזמנם, שהיו מדליקין בחוץ, ולאחר אותו זמן שנתנו, אין עוברין ושבין מצויין. אבל אנו שמדליקין בבית להיכרא לבני הבית, אין להקפיד על הזמן. וכתב בספר המצות ומ"מ נכון להדליק בעוד שבני הבית נעורים. וכתב הר' יעקב ז"ל בן הרא"ש ז"ל שאף בזמן הזה צריך לדקדק בשיעור, אע"פ שמדליקין בפנים, כיון שמדליקין בפתח הבית והוא פתוח יש היכרא לעוברים ולשבים.

ואסור להשתמש לאורה כל זמן של זה השיעור שאמרתי, אבל אחר כך, אם רצה לכבותה או להשתמש לאורה, הרשות בידו. ואסרו רז"ל להשתמש לאורה, כדי שלא יקל במצות, וישתמש בהן ויעשה בהם צרכיו. דתניא אסור להרצות מעות כנגד נר של

חנוכה, כדי שלא יהיו המצות בזויות עליו. לפיכך צריך להדליק נר אחרת יתר על נרות של חנוכה, להשתמש לאור אותה הנר, ולא יבא להשתמש לנר של חנוכה, דאמ' רבא וצריך נר אחרת להשתמש לאורה.

שאל הר' יחיאל לרא"ש אביו, נרות חנוכה שמדליקין אחד יותר בסתם לשמש, ולא פירש איזה מהם, אם יכול לברור איזה שירצה להיות שמש, אפי' ראשון או מן האמצעיים או דוקא האחרון, והכי מסתבר.

תשובה. נרות חנוכה אין להפסיק בהן. הילכך האחרון יהיה שלא לשם חנוכה, אלא לשם שאם ישתמש לאור אותו הנר, ואין שם שמש עליו, כי השמש הוא שמדליק בו הנרות. והר' מאיר מרוטנבורק לא היה מדליק בשל חרס, אלא בשל מתכת, ואם לא היה לו אלא של חרס, היה לוקח חדשים בכל לילה, ואם לא היו לו חדשים, היה מסיקן באור, אז הוו כמו חדשים. כדגרסי' במ' סופרים אין מדליקין בנר ישן, אין לו אלא ישן, מלבנו באור יפה יפה ומותר. וסתם נר היא של חרס ושל זכוכית או של חרס מצופה, דינו כמתכת. מדליקין נר מנר, ודוקא בנר עצמו, שיכול להדליק אחד מחבירו. אבל אסור להדליק נר של חול כדי להדליק נר אחר של חנוכה, כ"ש להדליק בה נר של חול לצרכו. כך הסכים הרא"ש ז"ל.

פתילות ושמנים שאסור להדליק בהן בשבת, מותר להדליק בהן בחנוכה, בין בחול בין בשבת, כי לא אסרו חז"ל השמנים והפתילות האסורין בשבת בפרק במה מדליקין אלא מפני שאין אותן השמנים האסורים נמשכין אחר הפתילה. גם אותן הפתילות שאסרו אותן מושכין את השמן, ואסרו אותן כדי שלא ישכח ויתקן אותן בשבת.

אורח הדר עם בעל הבית [חייב] להשתתף בשמן עם בעל הבית, ויתן לו מעות לקנות בהן שמן להדליק נר של חנוכה, ואינו יוצא ידי חובתו בשל בעל הבית. דאמ' ר' זירא כי הואי בי רב הונא משתתיפנא בפריטי בהדא אושפיזא בתר דנסיבנא אמינא, השתא ודאי לא צריכנא, דקא מדליקי עלי בני ביתאי. ואם יש לו פתח פתוח לעצמו, אינו יוצא במה שמדליקין בביתו, ולא במה שישתתף עם בעל הבית, עד שידליק בפתחו.

וצריך הכלי שמדליקין בו נר חנוכה שיהיה לו פיות הרבה, כדי שיתן כל פתילה ופתילה בפה אחר בפני עצמה, ועולה לכמה בני אדם למנין הפיות שבה והנרות שצריך להדליק. ואם כפה על הנר כלי, אע"פ שלא היה בו פה, יצא. דתניא מלא קערה שמן והקיפה פתילות, אם כפה עליה כלי, עולה לכמה בני אדם, לא כפה עליה, עשאה כמדורה, ואפי' לאחד אינו עולה.

היה לו לקיים מצות נר חנוכה ומצות קדוש של שבת על היין, ואין בידו אלא פרוטה אחת לקנות בו שמן להדליק נר חנוכה או יין לקדוש שבת, יקנה בה שמן להדליק בו נר חנוכה ויקדש על הפת. שגדולה הדלקת נר חנוכה, לפרסם הנס שעשה הב"ה עם אבותינו בימים ההם, מקדוש היום. דתניא נר חנוכה וקדוש היום, נר חנוכה עדיף, משום פרסומי ניסא.

תפלות של חנוכה. ערבית כשאר ימות החול, ואומר על הנסים בהודאה, וגומל הלל. ובשחרית אומר הברכות והזמירות כשאר ימות החול, ומתפללין שמונה עשרה, ואומר על הנסים בהודאה, וגומרים ההלל בלא דילוג, ומברך קודם בא"י אמ"ה אקב"ו לגמור את ההלל. ואחר כך אומר ש"צ קדיש תתקבל יהא שלמא, ומוציא ס"ת, וקורין בפרשת נשא בנשיאים שלשה. ובפסיקתא נותן טעם, משום שנשלמה מלאכת המשכן בכ"ה בכסלו. ומתחילין ביום הראשון בברכת כהנים, לפי שנעשה הנס על ידי חשמונאי ובניו ומתתיה בן יוחנן שהיו כהנים. וקורין עם הכהן מן וידבר ה' אל משה לאמר כה תברכו את בני ישראל עד ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם. וקורין עם הלוי מן והיה ביום כלות משה עד לחנוכת המזבח. וקורא ישראל עד זה קרבן נחשון בן עמינדב. וביום השני קורא עם כהן ולוי וישראל, עם הכהן מן ביום השני הקריב נתנאל בן צוער עד זה קרבן נתנאל בן צוער. וכן בכל יום עד יום השמיני. וביום השמיני מתחיל ביום השמיני נשיא לבני מנשה, ומשלים כל הפרשה, וקורא בפרשת בהעלותך עד כן עשה את המנורה. ובשבת של חנוכה מוציא שני ספרים וקורא באחד פרשת השבוע ובשני קורא עם המפטיר בפרשת חנוכה. ומפטירין רני ושמחי. ואם היו שתי שבתות בחנוכה, מפטירין בשבת שניה ויעש חירם, כדגרסינן במ' מגלה בחנוכה קורין בנשיאים ובשבת דחנוכה מפטירין בנרות דזכריה רני ושמחי, ואי מקלעי שתי שבתות מפטירין בשבת שנייה בנרות דשלמה ויעש חירום. וראש חדש טבת שהוא בתוך שמונת ימי חנוכה מתפללין כשאר ימות ראשי חדשי השנה, ואומרים יעלה ויבא בעבודה, ועל הנסים בהודאה, וגומרין ההלל, ומוציאין שני ספרים, קורין באחד שלשה בפרש' ראש חדש, ובשני קורא אחד בפרשת חנוכה. ומתפללין מוסף ראשי חדשים. ואומרים על הנסים בהודאה. ואומרים מזמור ברכי נפשי ומזמור שיר חנוכת הבית לדוד. ואם חל ראש חדש טבת להיות יום שבת, מוציאין שלשה ספרים וקורין ששה בפרשת השבוע, ובשני קורא אחד בפרשת ראש חדש, ובשלישי קורא מפטיר בשל חנוכה, ואין מפטירין בשל אותו שבת ולא בשל ראש חדש. ואם חל להיות ראש חדש באחד בשבת, מפטירין בשבת קודם של חנוכה, ולא מחר חדש. ואומרים בכל יום ויום של חנוכה מזמור שיר חנוכת הבית לדוד ארוממך ה' כל דליתני.